

бруд і мотлох, біомаса чи гумус. Вплинути на них ми можемо ЛИШЕ ЗАЛІЗОМ І КРОВ'Ю (як вчив великий Бісмарк). Причому кров доведеться проливати і свою, і їхню - на превеликий жаль, інших шляхів порятунку України я не бачу. Час, думаю, скоро настане». Лист прийшов 9 грудня 2015-го, а 14 січня 2016-го Ярослава Олександровича на землі не стало. І немає на те ради, немає стишення болю й печалі. Наше неземне світле воїнство поповнилося на ще один багнет, а горе України на ще одну сльозу.

Нова зустріч з Ярославом Потапенком – це зустріч з книгою «П'ята російсько-українська війна: від Майдану до Східного фронту (підходи, оцінки, інтерпретації)» (2016), написаною, але не виданою автором за життя. Дякую всім, хто долучився до того, що вона побачила світ. Не можна без хвилювання відкривати цю книжку: на першій сторінці присвята «побратимам із Самооборони Майдану, які загинули в бою 18 лютого 2014 року в Маріїнському парку, віддавши свої життя за нашу свободу й національну гідність», а над присвятою – прізвище автора в чорній рамочці, він уже з ними, як тоді, в Маріїнському.

Книга «П'ята російсько-українська війна...» написана на тих же засадах синергетики, що й монографія «Дослідження соматичного буття людини...»: учений досягає наукової повноти і посиленого впливу на читача, завдяки поєднанню енергій роздумів багатьох людей про ті самі події. Він вибрав низку ключових проблем нашої доби і з кожної подав широкий спектр аналітики, оцінок, емоцій. Ці проблеми та їх обговорення зачіпають за живе, адже стосуються кожного («Виступ за право бути людиною»), пов'язують сьогодення з історією («Майдан як Січ і Майдан як віче»), інтригують таємницею («Загадки Майдану»), примушують аналізувати давно знайоме («Ідеологія і практика рашизму») і відкривати нове («Геополітичні контексти російсько-української війни»), а головне, спонукають робити вибір, відповідаючи на питання: «Що насправді відбувається на Донбасі?», «Чому «дивна війна» триває так довго?»

Журналісти, учені, політики, блогери, майданівці, фронтовики висловлюють різноманітні позиції, автор або стоїть осторонь дискусії, або приєднується до неї зі своєю думкою, а читач має міркувати, осмислювати прочитане, зіставляти оцінки, щоб сформувати власну.

Ярослав Олександрович називає цю війну не гібридною, а тотальною, переконуючи нас: ми всі на фронті – бойовому, антикорупційному, інформаційному, культурному... Проти нас – вороги: Росія, як держава-агресор, доморощені корупціонери, крадії, зрадники, «бидлоеліта». «Небесна сотня дивиться на всіх нас з вишніх далей – на них з праведним гнівом, а на нас з любов'ю та надією», – пише автор. Ярослав Потапенко теж з небес дивиться на нас, і від кожного залежить – з гнівом чи з любов'ю та надією.

Одержано 15.09.2016

Оксана Висовень
(Переяслав-Хмельницький),
Юрій Фігурний
(Київ)

ДЕРЖАВОТВОРЧА, НАЦІЄТВОРЧА ТА ЕТНОКУЛЬТУРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПАТРІОТА-НАЦІОНАЛІСТА ЯРОСЛАВА ПОТАПЕНКА (1975-2016)

Стаття присвячена науковій, культурній, державотворчій, націєтворчій діяльності Ярослава Олександровича Потапенка (1975-2016). Наукова новизна праці полягає у розробці актуальної тематики, яка ще не була предметом спеціального дослідження, оскільки ці доленосні події для України й українців відбулися лише недавно, тому осмислення етнокультурної, державотворчої, націєтворчої діяльності Я. Потапенка ще не попали у сферу зацікавлень дослідників.

Мета дослідження полягає у тому, що вивчаючи наукову, культурну, державотворчу, націєтворчу діяльність Я. Потапенка (1975-2016), ми намагаємося досягнути як відбувалося становлення особистості вченого та проаналізувати яким чином він зумів активно долучитися до українського державотворення і націєтворення й об'єднати навколо себе свідомих українських патріотів-націоналістів в ім'я реалізації української національної ідеї.

Ключові слова: Ярослав Потапенко, наукова, культурна, державотворча, націєтворча діяльність патріота-націоналіста.

У четвер, 14 січня 2016 року раптово пішов із життя патріот-націоналіст Я. Потапенко. У січні Ярослав Олександрович планував завершити і віддати до друку свою чергову наукову працю «П'ята російсько-українська війна: від Майдану до Східного фронту» та розпочати роботу над книгою спогадів про Революцію Гідності. Часу як завжди було обмаль, тому доктор історичних наук працював до пізньої ночі. Близько третьої години він ліг спати і не прокинувся. Про таку смерть у 80-90 років можна лише мріяти, але не у 40. Медичне обстеження не виявило ніякої патології. Фізично Ярослав був здоровий, спортсмен, не зловживав, не вживав, не палив... Про таких як він кажуть – згорів на роботі. В нашому випадку Ярослав, як той легендарний Данко, віддав всю свою життєву енергію та поклав на вітар Свободи та Революції Гідності власне любляче Серце і звитяжний Дух! Є людські особини, для яких патетичні заклики, на кшталт «Куля в лоб, то куля в лоб!» є лише гарним еквілібристичним прикриттям їхньої ницості та брехливості, але на противагу таким пристосуванцям, пройдисвітам і пустоцвітам є особистості для яких Слово – це Чин і Дія!

В одному зі своїх останніх прижиттєвих інтерв'ю, яке було оприлюднене на сайті Інтернет-видання «Вісник Переяславщини» 27 грудня 2015 р. на запитання журналіста, як ваші родичі та дружина реагували на те, що ви активно включилися в революційний процес, Я. Потапенко щиро відповів: «Ім просто не було куди діватися. Родичі переживали, батьки намагалися мене відговорити від нічних поїздок, але це була свого роду одержимість, якась вперта затятість, коли ненависть до донецьких бандюків нерозривно поєдналася з відчаєм і болем за долю моєї рідної країни. Це було відчуття того, що крім нас цього ніхто не зробить. Я відчував, що у свій час цю справу робили оунівці, а тепер прийшла наша черга. Тобто, від самого початку я розумів: воля або смерть! Я бачив, що все може закінчитися дуже погано, але мусив бути постійно готовим і до втрати життя, і до втрати свободи» [7].

Зрештою, завдяки таким звитяжцям (героям Небесної Сотні, добровольцям, воїнам, волонтерам та іншим небайдужим громадянам) Україна зберегла свою державність і продовжує відстоювати незалежність, оберігати етнічну ідентичність, самобутність, розвивати національну ідентичність та творити і загартувувати у боях українську політичну націю. Хоча Я. Потапенко і втратив життя, але своєю героїчною діяльністю допоміг зберегти Україні свободу, а українцям надав можливість розпочати ліквідацію кланово-олігархічної системи. Саме тому, актуальність дослідження заявленої теми проявляється у нагальній потребі аналітичного осмислення передумов та перебігу основних подій Революції Гідності та російсько-української війни 2014-2016 рр., на прикладі звитяжного чину патріота-націоналіста Я. Потапенка. Наукова новизна праці полягає у розробці актуальної тематики, яка ще не була предметом спеціального дослідження, оскільки ці доленосні події для України й українців відбулися лише недавно, а осмислення державотворчої, націєтворчої та етнокультурної діяльності Я.О. Потапенка, на жаль, ще не попали у сферу зацікавлень дослідників.

Мета дослідження полягає в тому, що вивчаючи державотворчу, націєтворчу та етнокультурну діяльність Я. Потапенка (1975-2016), ми намагаємося досягнути як відбувалося становлення особистості вченого та проаналізувати яким чином він зумів активно долучитися до українського державотворення і націєтворення й об'єднати навколо себе свідомих українських патріотів-націоналістів в ім'я реалізації української національної ідеї.

Для досягнення поставленої мети є доцільним вирішення таких дослідницьких завдань: лаконічно окреслити основні біографічні віхи життя Я. Потапенка, охарактеризувати наукові й етнокультурні зацікавлення вченого, окреслити його націєтворчі здобутки, фахово проаналізувати державотворчу діяльність Я. Потапенка у контексті революційних подій та збройної агресії Російської Федерації в Криму та на Сході України й осмислити шляхи збереження та увіковічення світлої пам'яті про патріота-націоналіста в науковому, культурному, громадському й інформаційному українському просторі.

На превеликий жаль, державотворча, націєтворча та етнокультурна діяльність Я.О. Потапенка ще не стала об'єктом фахових зацікавлень дослідників, на початок лютого 2016 р. поки є лише одне наукове дослідження цілковито присвячене Ярославу Олександровичу [6]. Ми маємо надію, що з часом ці лакуни будуть заповнені фаховими напрацюваннями, завдячуючи яким українці збережуть і вшанують наукові здобутки та патріотично-націоналістичну діяльність доктора історичних наук, професора кафедри історії та культури України Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (далі Переяслав-Хмельницький ДПУ), активного учасника Революції

Гідності, подвижницького діяча громадського та волонтерського руху Переяславщини Я. Потапенка.

Щодо джерельної бази дослідження, то вона є досить таки представницькою. По-перше, це науковий доробок Я. Потапенка, який нараховує понад 100 публікацій, серед них одна індивідуальна монографія та низка навчальних посібників у співавторстві. По-друге, це багаточисельні інтерв'ю Ярослава Олександровича, оприлюднені у ЗМІ України (на шпальтах друкованих періодичних видань, на веб-сторінках електронних ресурсів, на радіо- й телеефірах тощо). По-третє, особисті документи, рукописи тощо, які мають стати персональним архівним фондом Я. Потапенка і зберігатися у ЦДІАУ (м. Києва). По-четверте, особисті спогади та враження про особистість і діяльність Ярослава його побратимів, колег, рідних і знайомих. По-п'яте, документи громадських об'єднань і організацій, зокрема ГО «Майдан Переяславщини» та ГО «Самооборона Переяславщини».

Перші дослідники життєдіяльності українського патріота О. Тарапон та Ю. Бобровнік так описують початок його життєвого шляху: «Ярослав Олександрович Потапенко народився 28 жовтня 1975 р. в с. Пірново Вишгородського району Київської обл. в педагогічній родині Олександра Івановича та Ганни Іванівни. З 1986 р. родина Потапенків переїхала на роботу до м. Переяслав-Хмельницький, де було засновано педагогічний інститут. Батьки Ярослава – професійні філологи, закохані в українське поетичне слово, – виховували сина чуйним, інтелігентним, глибоко мислячим і патріотичним юнаком. Після закінчення школи № 6 Ярослав вступив на історичний факультет тоді ще Переяслав-Хмельницького філіалу Українського державного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова, а через рік – на гуманітарний факультет Міжнародного Національного університету «Києво-Могилянська академія» [6, с.187].

Зрештою, роки успішного опанування вищої освіти у Переяславі (липень 1992 – липень 1997 рр.) й у Києві (липень 1993 – червень 1997 рр.) посприяли формуванню у юнака якісних гуманітарних знань. У 1997 р. він закінчив Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут ім. Г.С. Сковороди (далі ПХДП) за спеціальністю «Всесвітня історія і народознавство», отримав диплом спеціаліста з відзнакою та йому було присвоєно кваліфікацію вчителя всесвітньої історії і народознавства. Того ж року Ярослав завершив навчання у Національному університеті «Києво-Могилянська академія» за фаховим спрямуванням «Культура» і йому було присвоєно кваліфікацію бакалавра. З 01.09.1997 р. по 30.06.1998 р. Я. Потапенко працював на 0,25 ставки викладачем кафедри історії та культури України в ПХДП. А з листопада 1997 р. по 2000 р. навчався в аспірантурі Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова [1].

У 2000 р. у спеціалізованій вченій раді в Інституті української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України Я. Потапенко захистив дисертацію на тему «Зарубіжна історіографія українського націонал-комунізму» [6, с. 187].

Після успішного захисту дисертаційного дослідження Ярослав повертається до Переяслава й поновлюється у 2000 р. на роботу до ПХДП, де починає працювати на посаді доцента кафедри історії та культури України. Рішенням президії Вищої атестаційної комісії України від 11 квітня 2001 р. (протокол № 23-06/4) Потапенку Я.О. присуджено науковий ступінь кандидата історичних наук зі спеціальності 07.00.06 – історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни. Дещо згодом, рішенням Атестаційної колегії від 19 лютого 2004 р. (протокол №1/34-Д) Потапенку Я.О. присвоєно вчене звання доцента кафедри історії та культури України [1].

22 грудня 2012 р. у спеціалізованій вченій раді Переяслав-Хмельницького ДПУ захистив докторську дисертацію «Наукові студії про соціокультурні виміри соматичного буття людини (кінець XIX – початок XXI ст.)» (за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки) [6, с.187].

На підставі рішення Атестаційної колегії від 25 січня 2013 р. Потапенку Я.О. присуджено науковий ступінь доктора історичних наук із спеціальності історія науки й техніки. Майже через два роки, рішенням Атестаційної колегії від 26 лютого 2015 р. (протокол №1/01-П) Потапенку Я.О. присвоєно вчене звання професора кафедри історії та культури України [1].

Аналізуючи успішну дослідницько-викладацьку кар'єру Я. Потапенка, його колеги у травні 2015 р. писали: «Такий стрімкий науково-педагогічний ріст – за 12 років пройдено шлях від аспіранта до доктора наук, – може здатися фортуною, але для тих, хто знає Ярослава Олександровича, зрозуміло, що це – наслідок наполегливої праці, постійного інтелектуального пошуку, впертої роботи над поглибленням власної ерудиції. Колеги та студенти знають Ярослава Потапенка як тонкого інтелектуала, педагога високої культури, професіонала, глибоко обізнаного

в багатьох напрямках загальної історії, концептуальних проблемах сучасної історичної науки, культурології, політології... Різноманітність наукових інтересів Я. Потапенка засвідчує тематика його наукових робіт, у яких відображено наукові дискурси з історії України, історіографії, історії української та зарубіжної культури, історії науки і техніки. Наукові публікації дослідника відзначає міждисциплінарний, історіософський та персоніфікований підхід до вивчення історії, актуальність і широта постановки проблеми» [6, с.188].

Ми повністю погоджуємося з цим твердженням і вважаємо, що поєднання якісної історичної та культурологічної освіти разом з цілеспрямованістю, працездатністю, професійністю й патріотичністю посприяло формуванню дипломованого вченого, знаного як в Україні, так і за її межами.

Проаналізувавши дослідницький дискурс Я. Потапенка, О. Тарапон та Ю. Бобровнік відзначають, що у сфері його наукових інтересів чільне місце займають різноманітні культурологічні проблеми в контексті модерністських концепцій. У даному напрямку досліджень науковцем розглядалися питання лінгвокультурологічного концепту постмодерністського дискурсу, функціонування художнього тексту в сучасному західному культурологічному полі, теоретичні проблеми лінгвістичного повороту в історичній науці, його впливу на політичну сферу, інтерпретації впливу ЗМІ на сучасне суспільство в культурологічних і соціологічних дослідженнях тощо. Своєрідним підсумком наукових напрацювань автора у даній сфері досліджень стала колективна монографія «Лінгвокультурологія» (К., 2011) [6, с.188].

Також переяславці наголошують: «Окреме місце в наукових студіях Я.О. Потапенка займає постать Тараса Шевченка, котрому присвячено більше десяти статей. Публікації про Кобзаря відзначаються новизною, неординарним підходом до аналізу його діяльності і творчого спадку. Автором зроблено спроби здійснити інтерпретацію творчості Т. Шевченка з позицій психоаналізу, а також у контексті вироблення національної ідентичності. Націєтворчий потенціал творчої спадщини Кобзаря Я. Потапенко проаналізував через призму модерністських концепцій Б. Андерсона і Е. Гобсбаума, в контексті національних рухів, перспектив постмодерну і націогенезу... Достатньо цікавим є аналіз особливостей релігійності Т. Шевченка, висвітлення фольклорних елементів у романтичній парадигмі його творів, історіософське осмислення ним феномену козацтва. Загалом у дослідженнях науковця Т. Шевченка постає символом українського соціокультурного простору...» [6, с.188].

Окрім загальноновизнаних наукових тем, Я. Потапенко цікавився й досліджував інші проблеми, зокрема протистояння ідентичностей в Україні [3], конфлікт українськості з «Русским миром» [2], кризи українського православ'я [4] тощо.

Виступаючи на V Єфремівських читаннях «Релігійне життя Переяславської землі (IX – XXI ст.), присвяченій 100-літтю убієння святого князя Бориса» (01.10.2015 р., м. Переяслав-Хмельницький), Ярослав Олександрович наголошував, що «Русский мир» є антиукраїнською ідеологією, направленою на знищення Української державності, української нації та української культури.

Активне і професійне поєднання Я. Потапенком викладацької та наукової діяльності не лише сприяло його фаховому зростанню, а й національно-патріотичному. На нашу думку, він добре усвідомлював, що для розбудови Української Самостійної Соборної Держави (далі УССД) конче необхідна наявність національно-свідомої та патріотично налаштованої еліти, яку треба творити, починаючи з шкільних класів і студентських аудиторій.

Під патронатом Ярослава Олександровича на історичному факультеті з 2000 р. розпочало свою роботу студентське наукове товариство під назвою «Комітет дослідження історії та сучасності», воно відзначилося активністю в напрямку проведення студентських наукових заходів – від загальноукраїнських до міжнародних, невдовзі за прикладом його роботи було створено загальноуніверситетське наукове товариство [6, с.190].

Також Я. Потапенко розумів, що в умовах кланово-олігархічної, постколоніальної, корупційної Системи тільки бездоганний власний приклад може стати дієвим зразком для підростаючого покоління. Тому й почав працювати над собою, долаючи особисті недопрацювання і недоліки. Зрештою, йому це вдалося. За спогадами Ю. Бобровнік, коли він навчався у Переяслав-Хмельницькому ДПУ, серед студентів існував неформальний рейтинг професорсько-викладацького складу, перше місце у ньому займав Я. Потапенко.

Крім того, Ярослав Потапенко був відомий у Переяславі та за його межами як тренер з кікбоксингу, неодноразово його підопічні виборували нагороди на всеукраїнських та

міжнародних рингах. Ярослав Потапенко – призер чемпіонату світу з бойових мистецтв за версією WPKA у 2011 р. [6, с.190].

Коли на початку 2010 р. до виконавчої влади прийшов В. Янукович зі своїм донецьким кланом і в Україні розпочався тотальний і системний наступ на все українське (мову, тотожність, історію, етнокультуру тощо), то свідомі українці постали перед вибором – схилити голови і мовчки спостерігати як Україна поступово втрачає національну державність і міжнародну суб'єктність, чи гуртувати свої лави й захищати українськість, самобутність, етнічність і національність та слухно чекати нагоди для реваншу. Кожен обирав свій шлях. Ярослав обрав власний – спротив Системі, спочатку пасивний, а згодом – активний. Нагадаємо, що саме у 2010 р. режим В. Януковича посприяв позбавленню С. Бандери і Р. Шухевича почесних звань Героїв України. На протигагу цим антиукраїнським діям Ярослав Потапенко у 2011 р. підготував і опублікував наукове дослідження «Рецепція постаті Степана Бандери в сучасній Україні». В ній зокрема він наголошував: «Уславлення і звеличення постаті С. Бандери стверджувало новий тип (рольову модель) української національної ідентичності, як в очах патріотично налаштованих громадян, так і в очах представників комуністичного режиму. У першому випадку це був символ-архетип Лицаря волі, Людини Чину, у другому – посібника «світового зла» (фашизму), підступного й безжального вбивці-бандита, жорстокого і одержимого фанатика» [5, с.269].

Також дослідник стверджував: «Вважаємо, що надзвичайно продуктивною науковою стратегією могло би стати дослідження впливу С. Бандери на українську історію через призму інтедисциплінарного підходу. Зокрема, перспективними в науковому плані були б спроби проаналізувати вплив Бандери на специфіку національної самоідентифікації в різних регіонах України, на особливості розвитку національно-визвольного руху в другій половині ХХ ст., врешті, на психологію сучасного покоління українських патріотів і вибір ними пріоритетів, методів і тактики політичної діяльності» [5, с.269].

А вже восени 2013 р. настав час активного спротиву. Ось так розповів Я. Потапенко журналістові О. Матвієнку про початок своєї революційної діяльності: «Коли Азаров оголосив про відмову від євроінтеграції, я зрозумів: якщо ми нічого не робитимемо, через кілька років житимемо при диктатурі. Близько півроку «згори» спускалися розпорядження, щоб ми розповідали студентам про всі позитиви євроінтеграції, проводили наукові конференції, круглі столи... Ми вчергове відчули, що цей президент нас грубо «кидає». До Києва на мітинг я вперше поїхав 24 листопада. Далі їздив майже щоночі. Нині, на мою думку, відбувається холодна війна між Росією, яка прагне відродити імперію, та Західною цивілізацією. А Україна — поле битви. І одночасно проходить черговий етап національно-визвольної боротьби» [8].

На нашу думку, революціонер, патріот і націоналіст Я. Потапенко став яскравим уособленням Революції Гідності. Ярослав Олександрович з самого початку підтримав Євромайдан, був побитий беркутівцями 30 листопада під стелою Незалежності, в ніч з 10 на 11 грудня 2013 р. відчайдушно захищав Майдан з боку вул. Інститутської і зазнав тілесних ушкоджень, 19 січня 2014 р. у т. зв. «криваве Водохреща» перебував в авангарді протестувальників на вул. Грушевського, а 18 лютого у складі 37 сотні Самооборони пішов у т. зв. «мирний наступ» на урядовий квартал і знову вступив у бій зі співробітниками «Беркута» (один проти двох), був збитий з ніг ударом зі спини, отримав кулю в ногу і безжально побитий озвірілими манкуртами-яничарами. Лише фізичний і духовний гарт спортсмена, майстра рукопашного бою, врятували йому життя.

Згодом Я. Потапенко згадував: «Це було 18 лютого під час так званого «мирного наступу». На той період я вже вступив до 37-ї сотні Самооборони Майдану. Кілька наших студентів, у тому числі й мій племінник Вадим Кононенко, захотіли приєднатися до «наступу», отримали від сотника щити, «броніки» та каски й гуртом рушили під Верховну Раду. Самооборона Майдану, вишикувавшись у Маріїнському парку, чекала подальших розпоряджень, традиційно брязкаючи щитами з криками «банду геть!». Хто дав сигнал на штурм, схоже, ніхто так і не зрозумів, але всі були «заряджені» ненавистю й готовністю діяти максимально рішуче. Лави міліції ми потіснили й відкинули метрів на 50, але раптом оголосили перемир'я на 40 хвилин. Поки тривало це перемир'я, відбулось щось дивне: з лівого флангу почулись якісь крики, безлад, метушня, й основна маса людей просто кинулась втікати. Це «Беркут» вдарив звідти. Частина самооборонівців прийняла бій, я зчепився з двома «правоохоронцями», хтось ззаду влупив по голові, я впав. Довго били по голові, а потім вистрелили мені у ногу лежачому й побігли «пакувати» інших. Ключовим моментом було не втратити свідомість! Бог мене помилував, я зміг

піднятися й пошкунтильгати у провулки. Біля метро «Арсенальна» вибрів на Вадима і ще двох наших хлопців з Переяслава, разом і вибралися до мого кума на Позняки, а вже звідти нам допомогли доїхати додому» [7].

Але, залікувавши рани і травми, він знову став до лав революціонерів. Тож ми хочемо навести свідчення Ю. Бобровніка про державотворчу діяльність Я. Потапенка в 2014 – 2015 рр.: «Ще на початку 2014 р. Ярослава Потапенка було обрано головою, лідером неформальної громадської організації «Майдан Переяславщини», а в березні 2014 р. вже переобрано головою офіційної ГО «Майдан Переяславщини». У буремні місяці Майдану Ярослав разом з однодумцями створив ГО «Самооборона Переяславщини», яка займалася організацією нічних чергувань переяславців на Майдані, а в період агресії Росії у Криму організувала громадські патрулювання Переяславщини, адже працівники правоохоронних органів були деморалізовані й не мали підтримки в суспільстві, а подекуди відмовлялися або неналежно виконували свої обов'язки, особливо в напрямку захисту режимних об'єктів та адміністративних будинків. З початком московської агресії на Донбасі Ярослав Потапенко активно долучився до волонтерського руху, відзначився організаційною діяльністю по збору коштів для закупівлі бронезилетів, касок як для бійців, мобілізованих із Переяславщини, так і тих військових частин, що знаходилися на передовій без персональних систем захисту, техніки, медикаментів. Завдяки цим зусиллям та ініціативам, підтримці спонсорів і пересічних переяславців, низка військових підрозділів отримували прилади нічного бачення, екіпажі БПМ та БТР, необхідний динамічний захист із металокожухами для своїх бойових машин. Неодноразово із волонтерами Ярослав організував і особисто брав участь у поїздках в зону проведення бойових дій (АТО), щоб провідати земляків, почергувати на блокпостах, дізнатися про потреби бійців» [6, с.190-191].

Додамо лише, що у Я. Потапенка виражене слово (наукова діяльність) завжди взаємодіяло з дією (патріотично-державницький чин). Він прагнув піти добровольцем на фронт, і пішов би, лише народження донечки стримало його. Те, що він не може зі зброєю в руках захищати Україну від «кацапських зайд» і «сепарів» дуже дошкуляло Ярославу, тому патріот-націоналіст став справжнім лідером й організатором волонтерського руху Переяславщини та відвозив зібрану допомогу на самий «передок», і неодноразово потрапляв під ворожі обстріли (в тому число і під Дебальцево).

Також ми хочемо відзначити, що Я. Потапенку, як голові ГО «Майдан Переяславщини», запропонували стати очільником Переяслав-Хмельницької районної державної адміністрації й він навіть погодився. Проте наступного дня Ярослав відмовився від цієї посади, пояснивши це тим, що не спав усю ніч, розмірковував і дійшов до висновку, що він вчений-викладач, а не держслужбовець. На нашу думку, це була його фатальна помилка. На превеликий жаль нова влада (П. Порошенко – А. Яценюк), яка змінила стару (В. Янукович – М. Азаров), замість того, щоби вщент зруйнувати кланово-олігархічну систему й творити правову і демократичну країну та здійснювати кардинальні (революційні) реформи в економіці, судочинстві, суспільстві тощо, свідомо і впевнено підпорядкувала собі грошові потоки й збагачується. Все це антиукраїнське дійство маскується євроінтеграційними гаслами, імітацією реформ й антикорупційною боротьбою. Це шлях до прірви, дорога ганьби і зради. Цей квест може завершитися не вступом України до ЄС, а її дезінтеграцією, руйнацією й остаточним поглинанням путінською РФ.

Ярослав Потапенко одним із перших це зрозумів і почав активно виступати у ЗМІ і боротися супроти цих псевдореформаторів і псевдоевроінтеграторів. Так, він наголошував: «Інколи думаю, що Революція Гідності ще не завершилася, просто зараз стадія тимчасового спаду, період контрреволюції. Відчуття близького соціального вибуху просто-таки висить у повітрі. Я впевнений, що він буде, питання тільки – коли? Втім, дуже сподіваюся, що цього разу формат буде не кривавим. Хочеться думати, що Україна вже вичерпала ліміт жорстоких революцій, але, з іншого боку, ми вже вичерпали й ліміт на застій, на загнивання, на деградацію! Якщо й далі все в державі триватиме, як зараз, то ми не матимемо шансів на майбутнє» [7].

Ми переконані, для остаточного знищення старої Системи (олігархат, посттоталітаризм, люмпенство, малоросійство тощо) треба докласти ще багато зусиль, а патріотам-націоналістам треба руйнувати її і демонтувати її як із зовні (т.зв. «Третій Майдан»), так і з середини (перебуваючи у владі). Як кажуть в Україні – крапля камінь точить. Коли буде «Третій Майдан» – невідомо і чи буде він взагалі? Можливо, українці здивують світ іншим феноменом, хто знає...

Незважаючи на свою фізичну відсутність, Я. Потапенко буде продовжувати патріотично-націоналістичну діяльність в ім'я України, українців, УССД. Звитяжний чин героя України

втілюватиметься в життя за допомогою революційно-державницьких ідей, наукових праць, цілеспрямованих дій вихованців, послідовників і побратимів Ярослава. Врешті-решт, Україна й українці переможуть внутрішніх і зовнішніх ворогів, й наша Батьківщина займе своє місце серед країн-лідерів світової цивілізації.

Нам, в свою чергу, лише треба зберегти і увіковічнити історичну пам'ять про Я. Потапенка, оскільки метафізично людина існує доти, поки про неї пам'ятають! Саме тому, символічно, що у п'ятницю, 22 січня 2016 р., у День Соборності України, на дев'ятий день, коли лицарсько-козацька душа Ярослава відлетіла у Вирій, у Переяслав-Хмельницькому районному будинку культури відбувся вечір пам'яті громадського активіста, активного учасника Революції Гідності, голови ради ГО «Майдан Переяславщини» Я. Потапенка.

У вестибюлі приміщення співробітники Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (далі – НІЕЗ «Переяслав») організували виставку під назвою «Герої не вмирають!», а один із її розділів був присвячений життєдіяльності Ярослава Олександровича. На вечорі пам'яті були присутні: батько героя – О. Потапенко, сестра Мирослава і дружина Руслана. Вів вечір побратим Ярослава – Ю. Бобровнік. У залі був встановлений мікрофон і кожен бажаючий міг висловити особисті спогади про Я. Потапенка. Зокрема, однокласниця А. Палатна згадувала про шкільні роки, В. Гречка розповідав про спільні заняття кікбоксингом, В. Коцур поділився з присутніми інформацією про те, що Ярослав майже завершив наукову працю про російсько-українську війну і мав розпочати книгу спогадів про Революцію Гідності та запросив всіх підтримати і завершити цей проект. С. Шевченко розповіла про людські якості Я. Потапенка, а волонтер О. Чорний розказав про його волонтерську діяльність та пообіцяв, що відремонтований у Переяславі бронетранспортер буде носити ім'я героя. Також зі своїми спогадами про Я. Потапенка виступили, священник УПЦ КП Іоан Бобітко, Н. Заїка, О. Розовик й інші патріоти-переяславчани. У свою чергу Ю. Фігурний запропонував увічнити у Переяславі-Хмельницькому пам'ять про Ярослава Олександровича: 1) назвати на його честь вулицю, 2) організувати в Університеті наукові читання імені Я. Потапенка, 3) проводити щорічний спортивний турнір з кікбоксингу на його честь, 4) в НІЕЗ «Переяслав» створити музей Революції Гідності, а в ньому зал присвячений особисто переяславчанину. Голова Переяслав-Хмельницької районної державної адміністрації Г. Дубина висунув пропозицію нагородити державною відзнакою (посмертно) Я. Потапенка. Відомий переяславський археолог і бандурист М. Товкайло повідомив, що під час революційних подій кінця 2013 – початку 2014 рр. був вражений радикалізмом молоді, її патріотизмом та тією позитивною енергією, яку випромінював Я. Потапенко під час Революції Гідності. Декан історичного факультету Переяслав-Хмельницького ДПУ Б. Дем'яненко проінформував присутніх, що він разом з колегами вже обговорювали питання про проведення наукових читань, присвячених Я. Потапенку, та має надію, що цей проект невдовзі буде започаткований.

Вечір пам'яті завершився пошануванням всіх тих звитяжців, які віддали свої життя в ім'я світлого майбуття України й українців. «Герої не вмирають!» – тричі урочисто і схвильовано вигукували переяславці.

Таким чином, проаналізувавши державотворчу, націєтворчу та етнокультурну діяльність патріота-націоналіста Я. Потапенка ми прийшли до таких висновків: 1) вивчаючи у своїх наукових дослідженнях українську історію, культуру, лінгвокультуру, етнополітику, релігію тощо, вчений послідовно і професійно намагався об'єктивно досягнути місце України й українців у світових цивілізаційних процесах, тому його праці стали вагомим внеском у розвиток вітчизняної гуманітаристики; 2) розуміючи, що для зламу старої і віджилої Системи і розбудови УССД країна нагально потребує національно-свідомої та патріотично-налаштованої еліти, Я. Потапенко в аудиторіях Переяслав-Хмельницького ДПУ та поза їх межами цілеспрямовано творив зі звичайних юнаків і дівчат майбутнє української нації і держави (багато з його вихованців згодом стали учасниками Революції Гідності, російсько-української війни та волонтерського руху); 3) досліджуючи спочатку теоретично українські державотворчі та націєтворчі процеси, Ярослав Олександрович у т.зв. «момент істини» став практично втілювати у життя власні україноцентричні переконання (став учасником Євромайдану, Революції Гідності, волонтерського руху, реформатування державної влади на Переяславщині тощо); 4) незважаючи на фізичну смерть Я. Потапенко, патріот і націоналіст, продовжує за допомогою особистих наукових напрацювань й революційних ідей та реальних дій своїх вихованців і побратимів, активно впливати на процес ліквідації старої Системи, на розбудову УССД;

5) шануючи особистість і подвижницьку діяльність Я. Потапенка в ім'я України й українства, нам, свідомим українцям, треба оберігати і пошанувати історичну пам'ять про патріота-націоналіста Я. Потапенка та посприяти увіковіченню його ім'я на скрижальях Книги Буття українського народу.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Особиста справа Потапенко Я. О. / Відділ кадрів ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».
2. Потапенко Я. О. Історико-політичні та соціокультурні наслідки впровадження псевдорелігійної концепції «руського мира» в сучасній Україні / Я. О. Потапенко // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2014. – Вип. 33. – С. 291-297.
3. Потапенко Я. О. Конфлікт ідентичностей в сучасній Україні: погляд крізь призму амбівалентної історичної пам'яті / Я. О. Потапенко // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія. – Тернопіль, 2013. – Випуск 1. Число 1. – С.158-164.
4. Потапенко Я. О. Криза православ'я в Україні: чому так сталося? / Я. О. Потапенко // PEREYASLAVIKA: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Збірник наукових статей. Релігійне життя Переяславської землі (IX – XXI ст.). К.: Міленіум, 2007. – Випуск 1(3). – С.154-156.
5. Потапенко Я. Рецепція постаті Степана Бандери в сучасній Україні / Я. Потапенко // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2011. – Вип. 26. – С. 269.
6. Тарапон О. Історик, інтелектуал, патріот / О. Тарапон, Ю. Бобровнік // Наукові записки з української історії: Збірник наукових статей. – Переяслав-Хмельницький, 2015. – Вип. 36. – С.187-192.
7. Ярослав Потапенко: «Від самого початку Майдану я розумів, що стоїмо перед вибором: Воля або смерть». Автор: Оксана Божнюк. Вісник Переяславщини від 27.12. 2015 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnik-press.com.ua/?p=47797>.
8. Ярослав Потапенко: «Україна – поле битви між Росією та Заходом. Автор: Олександр Матвієнко. Вісті № 9 від 14.03.2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://i-visti.com/publications/09_722/6694/?print=Y.

Одержано 14.09.2016

Борис Дем'яненко
(Переяслав-Хмельницький)

ЯРОСЛАВ ПОТАПЕНКО: «... НЕБЕСНА СОТНЯ ДИВИТЬСЯ НА ВСІХ НАС З ВИШНІХ ДАЛЕЙ – НА НИХ З ПРАВЕДНИМ ГНІВОМ, А НА НАС З ЛЮБОВ'Ю І НАДІЄЮ...»

У статті розглядається організація і керівництво Я. Потапенком науковою роботою історичного факультету, його внесок у формування громадянської ідентичності переяславського студентства.

Після проголошення Україною незалежності в 1991 р. її громадяни опинилися в пошуках власної ідентичності, нових взаємозв'язків із державою, в умовах нових духовних орієнтирів, були змушені відстоювати власну культурну, мовну, релігійну і формувати громадянську ідентичність. У вітчизняних науковців є підстави стверджувати, що українську ідентичність було визначено як громадянську і політичну, а не як етнічну чи мовну. Крім того, проблема громадянської ідентичності упродовж останньої чверті століття новітньої історії України перебувала (очевидно не випадково) поза сферою інтересів і відповідних програм держави. Результат не забарився: українське громадянство упродовж усіх років незалежності стійко демонструвало протилежні політичні, соціальні і культурні установки. Для характеристики цієї ситуації науковці-гуманітарії та не позбавлені здібностей до аналітики вітчизняні політики вживали дефініції «розколоте» чи «роз'єднане», чи «атомізоване» суспільство, аргументуючи такі характеристики тим, що у ньому переплелися різні політичні, ідеологічні, національні, соціокультурні, релігійні, мовні ідентичності, присутнє неоднозначне бачення геополітичного майбутнього України (чи у Євросоюзі, чи разом із «братнім російським народом», чи зберігаючи